

Innspill fra NORSØK ang. Bærekraftige matsystem

Paraplyorganisasjonen for økologisk landbruk, IFOAM Organics International, har vedtatt fire prinsipper som driftsformen skal bygge på: økologi, helse, rettferdighet og «før var». Dette innebærer bla. at det i driftsformen legges vekt på miljømessig, sosial, økonomisk og styringsmessig bærekraft. Regelverket for økologisk produksjon bygger på de fire prinsippene. Økologisk landbruk har som mål å produsere mest mulig på naturens prinsipper, med mest mulig bruk av lokale ressurser. Dette innebærer lokale tilpasninger av produksjonen, for Norges vedkommende en grovfôrbasert og arealtilpasset drøvtyggerproduksjon, men også med planteproduksjon for menneskemat der det er geografisk og klimamessig mulig.

Status for økologisk landbruksproduksjon, sammenlignet med ikke-økologisk landbruk:

- lavere tilførsel av nitrogen (N), som gir mindre overskudd av N og bedre N-effektivitet
- fokus på jordhelse: tilførsel av organisk materiale, redusert kjørebeklastning, levende plantedekke
- ingen bruk av kjemisk/syntetiske sprøytemidler: ingen forurensning til vann, ingen negativ virkning på andre organismer og ikke rester i mat
- større biologisk mangfold: flere individer og arter
- lavere klimagassutslipp per arealenhet, i noen tilfelle også per kg produkt
- fokus på husdyrvelferd: minstekrav innendørs areal, beite-/luftekrav, samvær ku/kalv

I Miljømelk-prosjektet ble 10 økologiske og 10 konvensjonelle mjølkeproduksjonsbruk i Møre og Romsdal undersøkt. De økologiske gårdene hadde i snitt mindre klimagassutslipp, lavere energibruk og lavere næringsoverskudd enn de konvensjonelle gårdene i prosjektet.

Hansen, S. m.fl. 2021. Miljømessig og økonomisk bærekraft på gårder med økologisk eller konvensjonell melkeproduksjon - studie av 20 gårder i Møre og Romsdal. NORSØK Rapport nr. 10, 2021

Flere internasjonale studier har sammenlignet miljøeffekter av ulike dyrkingssystemer. Forskere har gått gjennom 77 livsløpsanalyser (LCA) som parvis sammenligner økologiske og konvensjonelle driftssystemer. Resultatene viste at de økologiske dyrkingssystemene samlet sett hadde mindre negativ miljøpåvirkning enn de konvensjonelle systemene for viktige miljøeffekter som klimapåvirkning, ressursbruk og økotoksitet. Dette gjaldt uavhengig av om enheten som ble brukt var per areal eller per kg produkt og om avlingene var lavere i den økologiske drifta.

Boschiero, M. m.fl. 2023. Comparison of organic and conventional cropping systems: A systematic review of life cycle assessment studies. *Env. Impact Assessment Rev.* 102 (2023) 107187

Økologisk landbruk sin spydspissfunksjon

I tillegg til den direkte effekten av økologisk landbruksproduksjon, er det viktig å påpeke rollen driftsformen har som læringsarena, korrektiv og spydspiss i arbeidet med å gjøre norsk landbruk mer miljøvennlig og bærekraftig. Denne rollen er ett av myndighetenes argumenter for støtte til økologisk landbruk. Eksempler på hva som har blitt utviklet i økologisk landbruk og seinere tatt i bruk innen konvensjonelt landbruk: fiberduk mot insektangrep, bedre utnytting av husdyrgjødsel, vekstskifte og bruk av belgvekster, resirkulering av organisk materiale, skånsom behandling av jord, varmebehandling av såfrø, fokus på husdyrvelferd.

Økologisk landbruk har stor innovasjonskraft når det gjelder nye omsetningsformer for mat. Behovet for å kommunisere om produksjonsmåten direkte med forbrukerne og utvikle mer lokale verdikjeder

er viktige drivkrefter når andelslandbruk, markedshager, gardsutsalg, REKO-ringer osv. utvikles. Dette har gitt flere inspirasjon til å starte opp.

I Norge og andre land er det eksempler på at det offentlige kan få i gang viktige endringsprosesser med utgangspunkt i økologisk mat. Innføring av økologisk mat i kantiner på sykehus, sykehjem og skoler/barnehager har gitt sunnere kosthold, lavere kjøttforbruk og større engasjement.

Solemdal, S. & G.L. Serikstad 2015. Økologisk landbruk sin spydspissfunksjon. NIBIO Rapport nr. 87, 2015
Nölting, B. (ed.) 2010. [Innovative Public Organic food Procurement for Youth \(iPOPY\) Findings and recommendations](#). iPOPY project

Landbrukspolitiske virkemidler

Produksjonspress og krav om intensivering av landbruket gjennom politiske virkemidler er en trussel for bærekraften i landbruket. Denne utviklinga kan møtes med ulike tiltak.

Tiltak spesifikt for økologisk landbruk:

- Økte offentlige innkjøp av økologisk mat
- Gjeninnføre %-mål for økologisk areal og produksjon
- Målrettede tilskudd til yrkesmessig økologisk småskalaproduksjon
- Mindre kjedemakt og mer tilrettelegging for omsetning av mindre varepartier

Østerrike har høy andel økologisk drevet jord av totalt jordbruksareal. En fjerdedel av jordbruksarealet i landet var sertifisert som økologisk i 2022. Klare og vedtatte mål for andel økologisk areal er en av årsakene til at Østerrike har lyktes med sin satsing på økologisk landbruk. Stikkord er bla. små enheter, kvalitet, tilskuddsordninger, satsing på forskning og kunnskapsoppbygging for bønder og rådgivere.

Bergslid, R. m.fl. 2023. Økologisk landbruk i Østerrike. Politiske virkemidler - et fyrtårn for norsk landbrukspolitikk? NORSØK Rapport nr. 1, 2023

Haraldsen, K.S. & T. Tuft 2022. Østerriksk jordbrukspolitikk. Aktiv struktur- og miljøpolitikk kompenserer utfordrende produksjonsforhold. AgriAnalyse, Rapport 6-2022

Tiltak for landbruket generelt, som vil ha stor betydning for økologisk landbruk

Sikre rekrutteringen til landbruket gjennom utdanning og produsentpriser som holder tritt med utgiftsøkningen.

Andre tiltak: Tilskudd til drenering, sterkere jordvern, styrking av grovfôrbasert drøvtyggerproduksjon inkludert økt beiting, bedre tollvern for produkter som kan produseres i Norge, streng grensek kontroll av biologisk materiale.

Datagrunnlag og målemetoder

Datagrunnlaget for kunnskapsbaserte beslutninger om mer bærekraftige matsystemer er mangelfullt. Data for f.eks. klimagassutslipp fra landbruket i vårt klima og med våre driftsmetoder er forskjellig fra internasjonale standardverdier. Ved bruk av livsløpsanalyser (LCA) må systemgrensene være definert, og de mest relevante miljøindikatorne må være med for å få et relevant og sikkert resultat. F.eks. har IPCC ulike målemetoder for oppvarmingseffekten av metan, og valg av metode

har stor betydning for hvilken vektlegging utslipp av metan fra drøvtyggernes fordøyelse vil få i virkemiddelbruken.